

Марија МАНДИЋ

Надија РЕБРОЊА

МУСЛИМАНСКЕ ТЕМЕ У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ: УВОД У ТЕМАТ II

marija.mandic@ifdt.bg.ac.rs
nadija_r@yahoo.com

Институт за филозофију
и друштвену теорију,
Универзитет у Београду

Државни универзитет
у Новом Пазару

Други део темата „Муслиманске теме у српској књижевности“ доноси четири рада посвећена различитим стилским формацијама, епохама и жанровима, у којима аутори и ауторке примењују разноврсне теоријске и методолошке приступе. Рад „Епски Турци као митски туђини: етнички стереотипи и змијска фолклорно-књижевна метафорика“ Соње Петровић отвара други део темата. Петровић анализира разноврсну и обухватну грађу: фолклор, средњовековну византијску и српску књижевност, иконографију, историографију, те хришћанске и османске изворе, како би истражила митски архетип и стереотипне слике које су створене у историографији и књижевности од почетака османских освајања, а који су обликовали представу о Турцима у српској и јужнословенској епици. Рад показује да су у великом корпусу епске народне поезије Турци приказани као историјски и митски противници. Посебан предмет њене анализе је представа о Турцима као (крилатим) змијама, што их приближава сродним митским бићима какви су змајеви, але и здухаћи, и даље се надовезује на митске представе о крилатим чуваркама блага и посебно на суштински важан космолошки мит о убиству змије/змаја, које симболизује победу над космичким хаосом. На митске архетипове надовезале су се хришћанске представе о борби добра и зла.

У раду Николе Грдинића „Источњаштво Јована Илића и почеци модерне“, аутор се бави поетолошком анализом и поетским развојем песника Јована Илића, који је објављивао песме и текстове с источњачким темама и мотивима већ у фази просветитељства и романтизма, али главни период његовог интересовања за Исток настаје у доба модернистичких почетака. Грдинић истиче да је у том периоду Јован Илић написао највећи број песама с источњачком тематиком, нпр. чланак „Севдалије босанске“ (1889) и збирку *Дахуре* (1891). Како наводи Грдинић, „у првом периоду мотиви севаљинки обрађени су у традицији усменог песништва, у другом је *дерџи* и *севдах* тематски проширен на исламски свет уопште, а тема обрађена артистичким изразом (неметрички стих, тежња ка еуфонији, романтичарска иронија, жанровска хибридноћ)“. Илић, како показује

рад Николе Грдинића, посваја и усваја источњаштво као аутохтоно културно наслеђе, које затим супротставља асимилаторним модернистичким утицајима Запада.

„Муслиманска жена у путопису *Седам мора и њри океана* Јелене Ј. Димитријевић“, Биљане Дојчиновић и Владимира Ђурића, анализира део опуса књижевнице и путнице Јелене Ј. Димитријевић, чије су две велике књижевне и животне преокупације: Исток и Жена. Аутори користе теоријске концепте имагологије и компаративистике, и показују да прву српску светску путницу занима, пре свега, положај и живот жене. Ипак, највећу склоност гаји према муслиманској жени, која је у жижи њеног интересовања како у поезији, тако још више у прози. Муслиманску жену Јелена Ј. Димитријевић сагледава с различитих крајева света, током својих путовања, описујући при том жене различитог друштвеног статуса, образовања и обичаја. Рад указује на интернационални и интеркултурни значај путописа *Седам мора и њри океана*, као и на развојни пут списатељице у комплексном односу према муслиманкама. Рад истиче да су номадски полиглотизам, феминизам, патриотизам и критички космополитизам Јелене Ј. Димитријевић израз уважавања разлика.

Темат затвара рад Марије Мандић и Надије Реброње „Деосманизација и (по)својење: Критичко преиспитивање османског наслеђа у српској култури и књижевности“. Ослањајући се на постколонијалну и културну теорију (Саид, Тодорова, Бакић-Хејдн), те на новија сазнања из историографске османистике, рад преиспитује однос према османском наслеђу и муслиманским темама у српској култури и књижевности. Рад користи теоријске појмове оријентализма, балканизма, културне трауме, као и методе критичких студија дискурса и књижевне текстолошке анализе. У раду се тврди да се однос према османском наслеђу и муслиманским темама гради применом две дискурзивне макростратегије: деосманизације и посвојења, које су особене и за друге балканске културе. Рад посматра османско наслеђе у књижевности у оквиру две целине: 1) књижевности која је настајала на тлу Србије под Османским царством и 2) српске књижевности која настаје под утицајем оријенталних књижевности и/или обрађује муслиманске теме. У другој групи, рад критички преиспитује однос према османском наслеђу и муслиманским темама у неким аспектима у усменој епици и лирици, те у појединим репрезентативним делима из периода романтизма и модернизма.